

Vides (i muntanyes) foradades

FILA CULTURAL. Ramon Solsona ha estat el guanyador de la 18a edició del premi Joaquim Amat Piniella amb la novel·la "Allò que va passar a Cardós", una crònica entre negra i social ambientada en el Pallars dels anys seixanta.

Foto: Jordi Alavedra

El darrer premi Amat-Piniella ha reconegut la novel·la "Allò que va passar a Cardós", de Ramon Solsona, com la millor entre les obres finalistes a l'edició d'enguany ("Argelagues", de Gemma Ruiz; "L'últim passatge de Walter Benjamin", d'Enric Umbert, i "La sorra vermella", de J.N. Santaaulàlia), tot i que el veredict final ha estat precedit d'una feina àrdua i difícil per part del jurat. L'alta qualitat dels títols a concurs, a l'alça any rere any, ha obligat a una deliberació exhaustiva. Segons l'escriptor Llorenç Capdevila, membre i secretari del jurat, «Ha estat dels anys en què la tria ha estat més complicada. L'obra guanyadora té moltes qualitats literàries i socials, però també en tenen les altres finalistes. Hi va haver un parell de qüestions que van fer decantar el jurat per aquesta obra: la manera com està narrada i la capacitat del narrador per aprofundir en un tema força desconegut».

"Allò que va passar a Cardós" (Proa, 2016) és una obra construïda al voltant d'un relat coral precís i meticulós, que articula i entreteixeix diferents històries, les quals acaben completant un mosaic humà vigorós i enormement representatiu d'una època encara ben viva en la nostra memòria individual i col·lectiva: la Rossita de casa Sebastianet, el Santi Vallory i la seva veu masculina; el capatàs Caio Periquet; els germans Dinamita que cantaven «Soy minero y templé mi corazón con pico y barrena. Soy minero y con caña, vino y ron me quito las penas…» i immediatament les llàgrimes corrien galtes avall del cor de cantaires abrandats; els malaguanyats Jaume del Cement i mossèn Antonino; Reyes Jiménez, "Míster Pelton" el "listero" i tants altres.

Tots ells, a la seva manera, van dur vides foradades, com les muntanyes del seu voltant; incompletes, esbotzades pel desarrelament, la por, la renúncia a estimar, la rancúnia o l'acarnissament dels veïns en les desgràcies alienes. El Pasqual de casa Xico i antic escolà de Noguera, poble irreal on transcorre l'acció principal, no ho pot expressar millor: «Ens adonàvem que les històries antigues no s'acabaven de tancar mai i que en aquestes muntanyes poc o molt sempre n'hi hagut, de desgràcies…/ La gent era dura, no perdonava res. Els rancors duraven anys i panys».

Una novel·la coral

Seguint el fil narratiu de tots aquests personatges que van participar dels fets relatats de manera directa o que en foren testimonis quotidians, i el d'altres a qui els van ser transmesos a través de l'oralitat popular, l'autor hi explica uns episodis ocorreguts el 1965, durant uns anys en què al Pallars i a les comarques veïnes s'hi va dur a terme una obra titànica que va transformar el paisatge i l'existència d'aquells pobles de manera radical: la construcció de centrals hidroelèctriques entre 1959 i 1974. Tal com explica l'autor, «des del primer moment vaig voler que fos una novel·la coral: més de cent peces que encaixen les línies argumentals com en un mecanisme de rellotgeria. Volia que el conjunt dels protagonistes formés un mosaic representatiu d'aquella societat, amb pallaresos de naixement i gent vinculada a les obres».

Abundant mà d'obra, majoritàriament andalusa, va arribar a la vall de Cardós contractada per l'empresa Cohisa, on s'instal·laren campaments per albergar una munió d'homes agullonats per les necessitats més bàsiques. La feina principal d'aquells treballadors era excavar túnels dins la muntanya, foradar la roca i buidar-ne les entranyes fins aconseguir el que en deien una "cale", una bona "calada", és a dir, la trobada entre perforacions de bandes oposades. Solsona no tan sols ens mostra les condicions tan precàries en què vivien els miners i els altres operaris vinculats a les obres, sinó que recrea una època encara fosca i deprimida, però amb alguns indicis d'obertura vinguts de fora: «La postguerra ha estat molt novel·lada, però sobretot els anys més durs Jo situo la novel·la el 1965, en un moment en què queden lluny els consells de guerra sumaríssims, els maquis, l'estraperlo i l'autarquia. És l'època del boom del sis-cents, de la televisió, de l'increment notable del turisme. Hi ha tota una generació que es deleix pels Beatles, per la minifaldilla i pel bikini».

El fet principal que cohesiona les opinions de les diverses veus narratives i que acaba influïent decisivament en el desenllaç és l'assassinat d'un guàrdia civil destinat a Noguera de Cardós, una nit nevada de 1965. A partir d'aquí l'obra avança amb pas decidit per territoris compartits per la novel·la i la crònica periodística -en temps real i en el dels fets que s'hi expliquen-, combinant de manera magistral una variada gamma de recursos narratius com són el monòleg, el diàleg, l'article divulgatiu i el relat omniscient. Tot plegat servit amb una prosa versàtil que s'adapta sense esforç a diferents registres estilístics en funció del personatge i del moment.

"Allò que va passar a Cardós" va més enllà del que podríem dir-ne una novel·la històrica. Llorenç Capdevila no en té cap dubte: «Etiquetar-la així limitaria molt la dimensió i l'ambició del text, per dues raons: perquè reflecteix una època de la qual encara queden testimonis, però sobretot perquè el valor del llibre va molt més enllà del retrat d'un lloc i una època». Un lloc, el Pallars, que ha generat -tal com diu Solsona- una literatura i uns escriptors de primeríssim nivell com Maria Barbal, Pep Coll i Concepció G. Maluquer, coneixedors com ningú de la seva pròpia terra.

El títol, diu aquest escriptor amb avantpassats manresans com l'àvia Ventureta, «ja té una ambivalència deliberada: es tracta d'una novel·la que comença amb un assassinat i va trenant diversos fils argumentals i, d'altra banda, apel·la també a l'abast social, econòmic, demogràfic i paisatgístic, que és tot allò que va passar a la Vall de Cardós, sacsejada durant els quinze anys que van durar les obres hidroelèctriques». Quant al fet d'haver estat guardonat amb el premi Amat-Piniella, Solsona remarca que «els premis a obra publicada fan més goig perquè no te'ls esperes. Però no és una competició. Els altres tres finalistes i jo no som adversaris, som creadors,

compartim l'objectiu de fer servir la literatura amb la màxima exigència per explicar vides i mons nostres contemporanis».